

Datum   Vår referens
2023-12-22   PS, II

Socialtjänstminister
Camilla Waltersson Grönvall

Utred anordnarnas ansvar inom personlig assistans

Vårdföretagarna är en arbetsgivar- och branschorganisation för privata vård- och omsorgsgivare. Vårdföretagarna har cirka 2000 medlemsföretag med över 100 000 årsanställda och är verksamma inom hela landet. Vårdföretagarnas medlemmar är bundna av kollektivavtal. Vårdföretagarnas medlemsföretag förväntas inte bara följa samhällets lagar och förordningar utan också att arbeta i linje med Vårdföretagarnas uppförandekod och krav på att arbeta för en hög kvalitet och en god etik.

Omkring 200 av Vårdföretagarnas medlemsföretag är verksamma inom personlig assistans. Tillsammans har de cirka 27 000 årsanställda. Företagen finns över hela landet. De är både små och stora och såväl vinstdrivande som idéburna.

Utredningar som planeras inom personlig assistans

Socialtjänstminister Camilla Waltersson Grönvall har under hösten fört dialog med såväl funktionsrättsrörelsen och anordnarorganisationer som olika myndigheter. Dialogen har skett med utgångspunkt i möjliga åtgärder för en bättre fungerande personlig assistans och åtgärder mot välfärdsbrottslighet. Utifrån den dialogen och vad som aviserats från socialtjänstministern erfar Vårdföretagarna att följande frågor kommer bli föremål för utredning:

- Formerna för hur Försäkringskassan ska kunna genomföra en regelbunden uppföljning av assistansersättningen till enskilda brukare
- Eventuella begränsningar avseende anhöriganställda inom personlig assistans
- Begränsningar av möjligheten för anhöriga att ha dubbla roller såsom exempelvis god man/assistent, ägare av assistansbolag
- Åtgärder för att kontrollera att personlig assistans utförs

Vårdföretagarna är positiva till att dessa frågeställningar utreds

Vårdföretagarna har länge arbetat för bättre skydd av välfärdssystemen. Vi har flera konkreta förslag om hur man kan stärka kvaliteten, förbättra tillsynen och stoppa välfärdsbrottslighet. De ovan nämnda områden som är föremål för kommande utredning ligger väl i linje med de behov Vårdföretagarna ser av reformer för att säkerställa kvalitet och seriositet inom personlig assistans.

Vårdföretagarna saknar en viktig komponent – att fastställa anordnarnas ansvar

Den personliga assistansen har utretts vid flera tillfällen. Utredningarna har handlat om alltifrån vad som är personlig assistans, vad som är grundläggande behov, vad som är andra personliga behov, vad som utgör yrket personlig assistent och nu senast vem som ska vara huvudman för den personliga assistansen.

Något som däremot aldrig har utretts tillräckligt är partsförhållandena inom den personliga assistansen. För assistansanordnaren är det helt avgörande att kunna förlita sig på att myndighetens beslut om personlig assistans är korrekt och att den enskilde

assistansberättigade använder den beviljade assistansen på rätt sätt. Detta till trots lägger Inspektionen för vård och omsorg allt oftare icke lagakraftvunna beslut om återkrav till grund för att dra in assistansanordnarens tillstånd, något som går stick i stäv med lagstiftarens intention.

En översyn vore därför önskvärd eller snarare nödvändig. Förutsägbarheten måste stärkas för assistansanordnarna för att fortsatt kunna vara del av denna frihetsreform. För den enskilde brukaren finns integritetsnära värden som man måste ta hänsyn till.

Assistansens parter

Inom personlig assistans finns flera parter, närmare bestämt tre. Det är personen som ansöker om personlig assistans, myndigheten som utreder och fattar beslut och assistansanordnaren som, på den assistansberättigades uppdrag, verkställer beslutet. Formellt sett föreligger det inget partsförhållande mellan assistansanordnaren och beslutsmyndigheten. Assistansanordnaren är inte part eller har någon insyn i vare sig den enskildes ansökningsärende eller dennes utbetalningsärende.

Anordnarens uppgift och skyldigheter såsom de utvecklats i praxis

Assistansanordnaren har i relation till den enskilde ett ansvar att leverera personlig assistans av god kvalitet. Assistansanordnaren kan också, trots att denne inte är part i den enskildes assistansärende, bli skyldig att återbetala assistansersättning som använts på felaktigt sätt. Enligt lagen och lagstiftarens intention kan återkrav aktualiseras om den enskilde eller anordnaren har orsakat att assistansersättningen, i någon omfattning, lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp på grund av att oriktiga uppgifter lämnats, om skyldigheten att anmäla ändrade förhållanden inte efterlevts eller om den som mottagit ersättningen *insett* eller *skäligen borde ha insett* att utbetalningen var felaktig. Syftet med lagen har således inte varit att möjliggöra för återkrav från anordnare oavsett anledning. Detta till trots har myndigheter och domstolar tillämpat lagen såsom att anordnaren har ett strikt ansvar.

Försäkringskassan kan också godtyckligt neka en anordnare att vara betalningsmottagare, exempelvis genom att hänvisa till icke lagakraftvunna beslut av annan myndighet. Ett sådant beslut kan inte överklagas av anordnaren eller brukaren trots att det är ett mycket ingripande beslut.

Beslut om återkrav av assistansersättning utgör enligt Inspektionen för vård och omsorg en stark indikation på att assistansanordnarens tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans ska ifrågasättas. IVO har vid flera tillfällen, med beslut om återkrav som grund, beslutat att dra in assistansanordnarens tillstånd. IVO frångår alltmör lagstiftarens intention. Man har till exempel i beslut uttalat att "Bolagets ledning ska tillse att det finns tydliga rutiner som säkerställer att brukarens beslut följs samt kontrollera att hjälpbehovet är detsamma som vid beviljandet" och att bolaget "har ett ansvar som sträcker sig längre än att enbart vara administratör av uppdrag som assistansanordnare".

Försäkringskassan har också gett uttryck för uppfattningen att assistansanordnaren har ett mer långtgående ansvar än att enbart verkställa beslutet och har till exempel uttalat att bolaget "haft goda möjligheter att inhämta ytterligare uppgifter kring brukarens situation och förhållanden".

I regeringens proposition 2012/13:1, utgiftsområde 9 sidan 251–252, anförde regeringen följande avseende konsekvenserna för assistansanordnarens ökade ansvar för att förhindra fusk och felaktigheter i assistansersättningen:

"Regeringen gör bedömningen att de förslag som lämnas innebär att assistansanordnare kan komma att få visst merarbete men att detta inte kommer att vara av någon sådan omfattning att det negativt påverkar förutsättningarna att bedriva verksamheten."

”Regeringen gör bedömningen att de krav som ställs avseende uppgiftslämmandet är uppgifter som anordnaren använder och har förhållandevis lätt tillgängliga. Detta torde inte ställa avsevärt högre krav på framtagande av uppgifter. Vidare kommer de tillståndspliktiga verksamheterna att granskas vilket kommer att ställa krav på viss medverkan från assistansanordnare.”

Vårdföretagarna delar inte den dåvarande regeringens bedömning. De uppgifter som efterfrågas är sällan lättillgängliga, om ens möjliga att inhämta. Vårdföretagarna ser också en risk för integritetsintrång hos/gentemot den enskilde brukaren.

Den nivå av kontroll som idag krävs av anordnare för att fullgöra de åtaganden som ålagts av Försäkringskassan och IVO förutsätter en insyn som man idag inte har och som om man skulle få den skulle kunna utgöra ett intrång i den assistansberättigades personliga sfär.

Vårdföretagarnas förslag

Vårdföretagarna föreslår att anordnarnas roll utreds tillsammans med de ovan nämnda frågeställningarna kring personlig assistans. Utförarnas ansvar gentemot såväl myndigheter som den enskilde brukaren måste förtydligas, liksom möjligheten att överklaga beslut som inskränker möjligheten att driva verksamhet.

Vårdföretagarna vill också understryka vikten av att man knyter expertis och kompetens från flera håll till utredningsarbetet och vi bidrar naturligtvis gärna med vår och våra medlemmars kunskap i frågorna.

Sammanfattning

Vårdföretagarna ställer sig positiva till förslag som kan bidra till en bättre fungerande personlig assistans och som kan minska risken för välfärds kriminalitet. I det arbetet är det viktigt att anordnarens ansvar också klargörs inte minst utifrån att den praxis som drivits fram av myndigheter och förvaltningsdomstolar saknar rättligt stöd och förutsätter en insyn som skulle kunna innebära ett intrång i den assistansberättigades personliga sfär.

Antje Dederling, förbundsdirektör

Patrik Silverudd, näringspolitisk expert